

Alicja Nowak

(Archiwum Główne Akt Dawnych, Warszawa)

**DOKUMENTACJA POLSKICH STUDENTÓW
UNIwersYTETU W JURIEWIE (DORPACIE)
Z LAT 1893–1918 W ZASOBIE
ARCHIWUM HISTORYCZNEGO W TARTU**

Cyfrowe zasoby Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie zostały właśnie wzbogacone o kolejną partię skanów dokumentacji Polaków studiujących na Uniwersytecie w Dorpacie (obecnie Tartu w Estonii). Archiwalia te są przechowywane w Archiwum Historycznym w Tartu (*Ajalooarhiiv*), w zespole nr 402 noszącym nazwę Uniwersytet w Tartu (*Universität zu Dorpat / Juriewskij Uniwersitiet / Tartu Ülikool*). Pierwsza partia tych materiałów, zawierająca akta osobowe polskich studentów z wcześniejszego okresu, znalazła się w AGAD w 2014 r.¹ Zawierała ona skany akt osobowych Polaków studiujących w Dorpacie w latach 1802–1892, czyli w okresie, kiedy językiem wykładowym na tamtejszym uniwersytecie był niemiecki.

Obecnie do użytku polskich badaczy trafiają kolejne materiały, tym razem pochodzące z okresu pełnej rusyfikacji miasta i uczelni. Nazwę Dorpat zmieniono w 1893 r. na Juriew, a na uniwersytecie w coraz większym zakresie wykłady prowadzono w języku rosyjskim. W „rosyjskim” okresie działalności uniwersytetu, mimo że bez porównania krótszym, studiowało znacznie więcej Polaków, niż we wcześniejszych dziesięcioleciach. Z Archiwum Historycznego w Tartu pozyskano cyfrowe kopie ponad 2800 jednostek archiwalnych zawierających akta osobowe polskich studentów.

Stopień zachowania dokumentacji jest różny. Niekiedy ogranicza się ona do kilku zaledwie stron, a w skrajnych przypadkach — jedynie do fotografii studenta. Wiele akt osobowych jest w miarę kompletnych. Zawierają one zarówno dokumenty dotyczące pochodzenia studenta (kopie aktu urodzenia), jak też wcześniejszych etapów edukacji (świadectwa szkolne, dyplomy

---

¹ Szerzej o samych materiałach, a także o Polakach na Uniwersytecie w Dorpacie zob. A. Nowak, *Polscy studenci na Uniwersytecie w Dorpacie w latach 1802–1918*, „Miscellanea Historico-Archivistica”, t. 21, 2014, s. 129–135.

maturalne, zaświadczenia z innych uczelni, na których dana osoba pobierała wcześniej naukę). Są też materiały dokumentujące naukę na uniwersytecie w Juriewie: protokoły egzaminów, indeksy, drukowane dyplomy ukończenia studiów. W części jednostek zachowane są nawet kompletne prace dyplomowe studentów; dotyczy to zwłaszcza studentów wydziału teologicznego oraz nauk przyrodniczych.

Z juriewskiego okresu działalności uniwersytetu pochodzą też pierwsze przypadki studiujących kobiet, zjawisko nie spotykane wcześniej. Są to akta osobowe niemal 90 słuchaczek Wyższych Kursów Żeńskich. Kobiety kształciły się przeważnie na pomocnice aptekarskie, dentystyczne oraz akuszerki, niemniej jednak były też przypadki studentek medycyny.

Poza aktami osobowymi studentów do AGAD przekazano też cyfrowe kopie innych materiałów, mogących stanowić cenną pomoc do szerszych badań nad dziejami studentów polskich w Dorpacie-Juriewie. Są to wybrane, pojedyncze jednostki archiwalne pochodzące z lat 1802–1918, przechowywane w seriach zespołu dotyczących: kolegium kuratorów uniwersytetu, zarządu uniwersytetu, rektoratu, sądów uniwersyteckich oraz studenckich prac naukowych nagrodzonych medalami. Do tych materiałów należy np. urzędowa korespondencja władz oświatowych z innymi instytucjami państwowymi w sprawach związanych z polskimi studentami (ustanowienie dla studentów teologii stypendium im. Gustawa Manitiusa, korespondencja z ewangelickim Konsystorzem Generalnym w Warszawie). Kilkanaście jednostek stanowią różnego rodzaju wykazy osobowe. Należą do nich: spisy studentów, spisy wolnych słuchaczy i wykazy studentów zobowiązanych do pełnienia służby wojskowej. Ten rodzaj wykazów osobowych jest interesujący z tego powodu, że przy każdym studencie podana jest nazwa okręgu wojennego, do którego należał, co wskazuje na miejsce na jego pochodzenia. W formie cyfrowej kopii udostępniono także wydawnictwo jubileuszowe z okazji pięćdziesiątej rocznicy utworzenia Uniwersytetu w Dorpacie, czyli *Album Academicum der kaiserlichen Universität Dorpat. Das Jubelfeier ihres 50-jährigen Bestehens* (wyd. Dorpat 1852). Wydawnictwo to obejmuje niemal 6 tys. studentów tegoż uniwersytetu w kolejności immatrykulacji. Oprócz nazwiska i imienia studenta *Album* zawiera także wydział, na którym studiował oraz lata nauki. W wielu przypadkach zamieszczone są też informacje o jego dalszej karierze zawodowej, a niekiedy także data śmierci. Są także kopie dwóch jednostek związanych z działalnością stowarzyszeń polskich studentów istniejących w początkach XX w. — „Zjednoczenie” i „Lechicja”. Z okresu I wojny światowej pochodzi korespondencja w sprawie służby wojskowej studentów. Dwie jednostki zawierają akta śledztw prowadzonych przeciwko Polakom. Jedna z nich dotyczy przynależności do tajnego stowarzyszenia (1838), inna zaś do, jak to określono w aktach, „demokratycznego stowarzyszenia polskich studentów” (1840–1841). Jest też korespondencja z byłymi studentami prowadzona w sprawach nieuregulowanych należności za naukę. Interesującym uzupełnieniem tych materiałów jest też rękopis pracy dyplomowej językoznawcy Gabriela Korbuta, późniejszego autora czterotomowej bibliografii *Literatura polska*. Wspomniana praca została napisana w grudniu 1890 r. i zatytułowana „Deutsche Lehnwörter im Polnischen in phonetischer, morphologischer und kulturhistorischer Hinsicht”

(Polskie słowa zapożyczone z języka niemieckiego, w ujęciu fonetycznym, morfologicznym i kulturowo-historycznym)².

Skany są dostępne na stronie internetowej AGAD <www.agad.gov.pl/Szukaj/?zbior=45>.

---

² Inny tytuł nosi publikacja: *Wyrazy niemieckie w języku polskim pod względem językowym i cywilizacyjnym*, Warszawa 1893; wydanie wznowione — Warszawa 1935.